

Plaïa al poeta descobrir i fer aparent el que la natura amaga

Sobre les 'escultures visuals' de J.V. Foix

L'editorial Punctum de Lleida ha publicat 'Poemes de pedra', de J.V. Foix, amb les fotografies, de Lourdes Jansana, de les pedres i branquillons que la mirada atenta del poeta va convertir en objecte artístic • Per: Carles Miralles

A cura de Joan Ramon Veny-Mesquida Punctum de Lleida ha publicat el llibre *Poemes de pedra*, de J.V. Foix. Els poemes en qüestió són objectes, bàsicament pedres, recollits amb alguna intenció pel poeta i ara reproduïts fotogràficament en aquest volum, pulcrament editat. La lletra no la posa, en aquest cas, el poeta. Sinó Joaquim Molas, autor d'una *Presentació* que, certament, presenta, i bé, els objectes i planteja algunes qüestions pertinents sobre el llibre que els conté; Ramon Salvo amb un estudi, *Els poemes de pedra, l'escultura visual de J.V. Foix: la via perduda de l'objecte surrealista*, que els situa a partir de "la descoberta del Cap de Creus" pel poeta i en el context del concepte surrealista d'objecte; i el curador del volum, que ara ha escrit una *Nota sobre l'edició* d'aquestes pedres, ell, acreditat editor de poemes de Foix en lletra, de *Tocant a mà...* (1993) i més recentment (2004) de *Diari 1918*.

Hi explica Veny-Mesquida que es tracta, en total, de dinou pedres que a hores d'ara es conserven a la Fundació J.V. Foix i d'altres cinc que Foix havia regalat, d'una banda, i de sis tronquets o branques d'arbre treballades pel mar que també són a la dita Fundació, d'altra banda. També és documentada l'existència d'alguna altra pedra. Veny-Mesquida es refereix a tot aquest material anomenant-lo "l'obra de creació no escrita de Foix".

La bona veritat és que el llibre està ben fet i val la pena. Que per les fotografies dels objectes qui les mira se'n pot ben fer la idea i que el que hi diuen els autors de les lletres és ben enraonat i orientador. De manera que potser bastaria aquesta notícia i la recomanació que acabo de donar. Ara,

El poeta Josep Vicenç Foix (1893-1987), autor d'obres com ara 'Gertrudis' i 'KRTU'. ARXIU J.V. FOIX

quan m'hi poso tinc el mal costum de fer articles llargs –prou m'ho recrimina, de tant en tant, el pacient director d'aquest suplement– i mentre llegia/mirava aquest llibre he anat prenent tot de notes que potser ara valdria la pena que provés d'endreçar una mica.

D'entrada, l'observació de Molas que els originals són objectes de tres dimensions i en el llibre la fotografia els converteix en formes planes, amb el resultat que tant el punt de vista com l'efecte de llum esdevenen únics, de múltiples que eren quan es tractava d'objectes, no de fotos. El poeta els havia mostrat en exposicions; ara són fotografies en un llibre. Cosa que em fa recordar que no he dit que les fotografies, responsables de la unicitat que diu Molas, són de Lourdes Jansana. Però, és de la fotògrafa la culpa?

Veny-Mesquida s'hi refereix com "l'obra de creació no escrita de Foix"

No. Foix va convertir els objectes de tres dimensions en peces frontals, planes. De fet, crec que aquest és l'acte més definitiu de creació que va fer, després de triar-los i, algun cop, manipular-los. No fotografiant-los, però, sinó encastant cada objecte, situant-lo fix, sobre una base de fusta i, encara, signant-los amb el seu nom i numerant-los com a *poemes de pedra*, amb una placa a la fusta de la base, com la que sol haver-hi a la base de les estàtues o a la part de baix del marc dels quadres, normalment amb el nom de l'autor i el títol. També Foix, en alguns casos, distingí algun objecte

VE DE LA PÀGINA ANTERIOR

amb un títol. El que provo de dir és que la placa, a més de significar l'apropiació de l'objecte per un autor —encara més marcada quan li donà un nom, un títol—, també determina o recomana un punt de vista. Perquè senyala des d'on cal mirar, i això és el que ha fet la fotògrafa, mirar des d'on havia indicat el poeta en situar d'una única manera, sobre la base, l'objecte i en marcar amb la placa el punt de vista.

L'operació inicial havia consistit a trobar l'objecte. Molas evoca una vegada que va anar amb Foix a buscar-ne, "entre les dues llums del crepuscle, a una petita cala deserta, plena de pedres de totes les formes..." en termes com els dels que s'ajunten als boletaires i mentre aquests van trobant bolets ells no troben res. Les pedres que trobava Molas, diu Molas, continuaven essent *pedres*, tot i que Foix l'havia animat o potser incitat a la fe dient-li "si sabeu buscar trobareu les formes que voldreu"; en canvi, les de Foix esdevenien "formes perfectament definides"; Molas mateix veu un punt com de màgia en l'operació i el situa entre les mans i els ulls del poeta: "Les collia. Les examinava amb cura. I les rebuscava. O, al contrari, descobria per a elles una posició i, amb la posició, un sentit". L'objecte era doncs escollit ja amb un punt de vista: el que la placa, després d'haver estat encastat en una base de fusta, definitivament consagrava. Potser és aquesta la raó per la qual, en una entrevista que concedí l'any 1961 quan va fer una exposició amb aquestes pedres trobades i escollides, Foix es referí sempre als objectes, com Salvo remarca, anomenant-los "escultures visuals". La vista del poeta produïa en els objectes la forma en què es transformaven i el poeta, en

fixar-la, la determinava, la forma en què s'havia convertit la pedra: imposant sobre ella un punt de vista, la pedra, metamorfosada en la forma que fos, esdevenia estàtua.

Una altra qüestió és la mena d'objectes de què es tracta. Certament, el surrealisme és una manera d'acostar-s'hi, i certament Dalí hi té a veure. Salvo documenta el tema. Però trobo simptomàtic que els objectes que Foix collia i tractava creativament fossin naturals, cosa que més aviat no és una necessària condició de l'objecte surrealista. Els de Duchamp són objectes industrials de moltes menes la metamorfosi dels quals és produïda en funció d'un canvi de context. En els de Foix el canvi és que en ser trobats i resultar fixats a partir d'un punt de vista passen de ser objectes naturals a ser escultures, objectes d'art portadors d'un sentit.

En principi, el concepte d'escultura no lliga del tot amb el surrealista d'objecte. Però jo voldria limitar-me al sentit que la pràctica de Foix (buscar/trobar en dipòsits no ordenats d'objectes naturals; integrar-los des del seu ull, des de la seva mirada, en una dimensió simbòlica, no natural) podia tenir per a ell. I el sentit és que ell sabia trobar, en alguns d'aquests objectes, l'art que hi havia imprès la natura; que els trobava naturalment artístics, com si fossin escultures, perquè hi havia descobert allò que li permetia no veure'ls només com a pedres o branques. I trobar implica ara

descobrir: trobar el que no tothom hi sap veure i fer-ho aparent, isolant i enfocant la cosa trobada. Per al comú de la gent, perquè mai no s'hi fixen o perquè no són capaços de veure-hi res, l'art que hi havia en l'objecte natural era ocult, amagat. Dalí ho hauria dit amb un fragment d'Heraclit l'obscur que s'agradava de citar, el tan famós 123 Diels-Kranz, segons el qual "amagar-se plau a la natura". Foix hi hauria dit, em penso, que trobar el que la natura amaga i fer-ho evident és art: convertir l'objecte en estàtua visual.

Ara, la cosa en si, potser Foix la veia en termes més materialistes. Crec que, a més de la situació dels objectes de Foix en el marc general de l'objecte surrealista, i a més del descobriment del Cap de Creus, d'on realment provenen les coses trobades, hi ha pel mig la concepció de les coses, del real, que, derivada per ell de la lectura de Lucreci, va dotar la seva percepció del món d'un rerefons suggerent, fascinant, que, combinat amb la importància que atorgava al somni, explica bé o contribueix deci-

A Foix li agradava passejar per algunes cales del Cap de Creus a la recerca de pedres. Sota, Salvador Dalí, amb qui Foix tenia temes en comú.

XAVIER SUREDA
MARC LACROIX / EFE

Els objectes són una realitat que la natura amaga i el poeta revela

precedents" (IV 736-738, traducció de Balcells). Són imatges, o formes que percebem de les coses, les mateixes, diu Lucreci, quan estem desperts que quan somniem (758-759).

Naturalment, Foix llegia en Lucreci el poeta i es deixava endur per la suggestió d'aquesta mena de pel·lícula entre nosaltres i les coses que ens en determina la percepció tant en el somni com en la vigília. En poesia, el text construït també se situa entre les coses i el poeta, és d'alguna manera els simulacres de les coses, les imatges que les representen, l'única realitat. L'al·legat surrealisme de Foix és més aviat la consciència que les paraules es refereixen necessàriament als simulacres. Quant als objectes, l'encerta Salvo en situar els de Foix com "una alternativa global, la seva, al tipus d'objecte que està potenciant el surrealisme", perquè "els seus objectes, no calia crear-los". Val a dir, existien en la natura. Havien estat creats pel temps, per l'atzar, en aquest neguit dels àtoms movent-se, canviant, reunint-se, separant-se.

El fragment d'Heraclit servia a Dalí per explicar que un pescador opinava que, entre el mar i un quadre del pintor "que representava la mar" (qui ho explica és Dalí mateix, al *Sant Sebastià* que publicà el 1927 a *L'Amic de les Arts*), era millor el quadre, "perquè en ell les ones es poden comptar". Foix hauria pogut respondre que en el mar hi ha les ones. Però no sé que respongués res. El que em sembla és que els seus objectes, que no són surrealistes, representen una realitat que la natura certament amaga però que el poeta revela sense tocar-la, no amb l'esperança, figurativa o no, de refer la cosa sinó només mostrant-la tal com he provat d'explicar. S'assembla molt, en aquest sentit, la seva percepció d'aquests objectes a la que té de les paraules, tot i que els mots el poeta no els mostri només sinó que hagi d'ajuntar-los, en una mena de treball, de moviment, que també podria entendre's en relació amb el dels àtoms, i que també, com el *clinamen* lucrecià, és determinant moralment i materialment.

Aquest és el capdavantell del repte d'aquests objectes etiquetats pel poeta. Mirar de trobar-hi la relació que tenen, com a actes de creació que són, amb els seus poemes, amb la manera com els construïa; i mirar d'anar acostant-nos al difícil reconeixement, en l'obra d'un poeta oníric, constantment sorprenent amb les imatges, del materialisme foixià.

És simptomàtic que els objectes que Foix collia fossin naturals